

The logo consists of the letters 'A' and 'S' in a stylized, black, serif font, enclosed within a square frame with an orange border.

Misafir Editörden

GÖÇ SAYISI

2015 yazında Ege ve Akdeniz üzerinden göçmen geçişlerinin artışıyla, göç konusu siyasi gündemin en önemli konularından biri haline geldi. Avrupa Birliği ülkelerinde bir yandan gelenlere kucak açan “hoş geldiniz” hareketleri, bir yandan da göçmen karşıtı aşırı sağın yükselişine tanıklık ettik. “Mülteci krizi” karşısında çözüm bulma derdine düşen Avrupalı siyasetçiler 29 Kasım 2015’te Türkiye ve Avrupa Birliği arasında bir ortak eylem planı imzalanmasını sağladılar. 16 Mart 2016 toplantısında da anlaşmanın uygulamaya geçirilmesine karar verildi. Genel hatlarıyla bu anlaşma, Türkiye’nin mülteci akınını yavaşlatması ve Avrupa Birliği ülkelere gerekli belgeler olmadan geçenlerin Türkiye’ye geri gönderilmesi karşılığında, Türkiye’nin AB adaylığı için yeni müzakere fasılları açılmasını, mülteci kabulünde harcanmak üzere maddi destek verilmesini ve 72 maddelik listenin tamamlanması durumunda Türk vatandaşlarına “vizesiz Avrupa” hakkı tanınmasını içeriyordu. Başka bir yazıda (Danış, 2016) detaylı olarak tartıştığım bu anlaşma, aslında Türkiye’de göç alanının tüm aktörleri ve boyutları için – göç politikalarından göç araştırmalarına, mültecilere yönelik çalışan sivil toplum kuruluşlarından kalabalık mülteci nüfusa sahip belediyelere kadar geniş bir kesim için – bir dönüm noktası oluştuyordu.

Bulduğumuz coğrafyada göçler her zaman en önemli toplumsal dinamiklerden biri oldu. Sadece son 150 yıllık döneme baktığımızda bile Osmanlı’nın son döneminden cumhuriyetin kuruluşuna, oradan da bugüne kadar, göçlerin Türkiye’yi nasıl etkilediğini görebiliriz (Abadan-Unat, 2002; Tekeli, 2008; İçduygu, Erder ve Gençkaya 2009). Özellikle 1990 sonrası hem çatışmaların artması, hem de küreselleşmenin etkisiyle dünyanın hemen her yerinde göç ve iltica hareketleri arttı. Elbette bu durum Türkiye için de geçerli oldu. En son Suriyeli mültecilerin Türkiye’ye sığınmasıyla görünür olduğu üzere, Türkiye’de yabancı nüfusun hem sayısı, hem de çeşitliliği arttı. 1935’te yapılan Cumhuriyet döneminin ikinci nüfus sayımında yurtdışı doğumluların oranı % 5,95 idi (bu nüfus çoğunlukla Balkanlar ve Kafkasya’da kaybedilen Osmanlı topraklarından göç etmiş muhacirlerden ve Türk-Yunan nüfus mübadelesiyle gelenlerden oluşuyordu). 20.

yüzyıl boyunca yurtdışı doğumlu nüfus oranı sistematik bir şekilde azalarak 1985’de %1,85’e kadar indikten sonra tekrar çıkış trendine girdi. Bugün Ekim 2016 verilerine göre¹ sayısı 2,75 milyon olan Suriyeli mültecilerin toplam nüfusa oranı %3,5 civarındayken, kayıtlı 235 bin civarı sığınmacı ve 400 bin civarı yasal ikamet sahibi yabancıyı eklediğimizde bu oran % 4,5’a yaklaşmaktadır.

Türkiye’de göç alanındaki araştırmacıların hemfikir olduğu üzere, Türkiye’deki göçmen nüfus son dönemde sayıca artarken, köken ülkeleri, geliş motivasyonları ve yasal statüleri itibarıyla da çeşitlenmeye başladı. Peki, Türkiye’de göçmen, mülteci ve yabancı derken kimlerden bahsediyoruz? En başta, şu an en görünür olan, sayıca tüm diğer gruplardan daha önemli olduğu gibi araştırma alanında da üstünlük kuran Suriyeli mültecileri anmak gerekir. Bu açıdan Alternatif Politika dergisinin bu sayısında yer alan makalelerin çoğunun da bu gruba değiniyor olması şaşırtıcı değil.

Suriyeli mülteciler dışında bireysel olarak Türkiye’de sığınma başvurusunda bulunan İran, Irak ve Afganistan kökenlilerin başı çektiği sığınmacılardan; çocuk ve yaşlı bakım hizmetlerinde çalışmak üzere ülkeye çalışma amacıyla gelen kadınlardan; Türkiye’nin tarihsel hinterlandından gelip yerleşen nüfuslardan; Ege ve Akdeniz sahillerindeki Avrupalı emeklilerden veya sayıları giderek artan yabancı öğrencilerden de bahsetmek gerekir.

Türkiye’deki yabancılara dair önemli ayrımlardan biri yasal belgelere sahip olanlar ve olmayanlar arasında gözleniyor. Düzenli göçmen statüsündeki yabancılar (devlet diliyle söylersek yasal göçmenler) küresel ekonomiye daha fazla entegre olmuş sektörlerde gözleniyor. Çok uluslu şirketlerde çalışma izni sahibi olarak çalışan, genelde yüksek vasıflı, üniversite mezunu, yüksek ücretli işlerde çalışan bu gruplara İngilizcede ‘*migrant*’ (göçmen) yerine ‘*expatriate*’ (ülkesi dışında yaşayan kişi) deniyor olması bile küreselleşmenin yarattığı yeni eşitsizlikleri göstermesi açısından çarpıcı. Düzensiz göçmen dendiğinde ise ikamet ve/veya çalışma için gerekli belgelere sahip olmayan yabancılar kastedilmekte, bunlar arasında da ilk akla gelen ev içi hizmetlerinde çalışan kadınlar, imalatta veya tarımda ucuz işgücü olarak emeğini satan yabancılar akla gelmektedir.

Bu noktada toplumsal değişim ve göç arasındaki ilişkiden de bahsetmek gerekir. İçinde bulunduğumuz dönemi ‘ileri modernite’ veya ‘sanayi sonrası toplum’ olarak tanımlayan sosyal bilimciler, bu dönemin önemli özelliklerinden biri olarak iş bölümü ve uzmanlaşmanın ciddi ölçüde artmış olmasının altını çiziyorlar.

¹ “Yıllara göre geçici koruma kapsamındaki Suriyeliler” Göç İdaresi Genel Müdürlüğü.
http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik (erişim tarihi 26 Ekim 2016)

Bugünün küresel ekonomisi ve küreselleşen toplumsal kesimleri yeni vasıflara haiz çalışanlara ihtiyaç duyuyor. Göçmenler, bazen ucuz işgücü olarak, bazen de özel vasıfları sayesinde bu talebe cevap veriyorlar; zaten büyük bir kısmı kendi ülkelerindeki çatışma ve istikrarsızlık ortamından kaçmak zorunda kaldıkları için başka bir imkanları da olmuyor. Bu anlamda eşitsizliklerin keskinleştiği bir dünyada, Bauman'ın işaret ettiği gibi göçmenlerin bir kesimi için hipermobil elitler, çok daha kalabalık diğer kesimi içinse yeni paryalar demek yanlış olmasa gerek (Bauman, 2013).

Bu sayıda bulunan makalelerin üçü Göç Araştırmacıları Platformu'nun 16 Nisan 2016'da düzenlediği "Türkiye'de Suriyelilerin Durumu: Geçicilikten Kalıcılığa" başlıklı atölyede sunulan bildiriler oldu. Kasım 2015 ve Mart 2016'da Türkiye ve Avrupa Birliği arasında varılan mutabakat sonrası düzenlenen bu bilimsel toplantı, uzun süre "misafir" olarak görülen, Ekim 2014'te Geçici Koruma Yönetmeliği ile kısmî de olsa yasal bir statü kazanan Suriyeli mültecilerin, Türkiye'de kalıcı olduklarının zımnen kabul edildiği bir dönemde gerçekleşmişti. Bu anlaşma pek çok alandaki etkisi dışında sosyal bilimlerde de göç çalışmalarının yıldızının parlamasını sağladı. Alternatif Politika dergisinin Temmuz 2012'deki "Göç" sayısının üzerinden dört sene geçmişken bu konuya bir kez daha müstakil sayı ayırmış olması ve son dönemde çok sayıda genç araştırmacının bu alana ilgi duyması, Türkiye sosyal bilimlerinde göç araştırmalarının gelişimine dair olumlu göstergeler olarak kabul edilmeli.

Bu sayıda **Evrin Hikmet Öğüt**'ün İstanbul'daki Keldani-Iraklı göçmenlerin müzik pratiklerine odaklandığı makalesi, içeriğinin özgünlüğü kadar Türkiye'de göç çalışmalarının alt disiplinlerindeki zenginleşmeyi göstermesi açısından da çok değerli bir çalışma. Göç sürecinin özgün koşullarını müzik pratiklerine -müzik üretimi ve kullanımına- odaklanarak anlatan Öğüt etnomüzikoloji, sosyoloji ve göç çalışmaları arasında kurduğu alanda göçmenler için geçicilik-kalıcılık ilişkisini özgün bir bakış açısıyla tartışıyor.

Kendisi de Suriyeli Kürt bir müzisyen ve etnomüzikolog olan **Hussein Hajj**, 2015 yılında İstanbul'daki Suriyeli müzisyenler üzerine yaptığı saha çalışmasından yola çıkarak yazdığı makalesinde eğitimi, icrası ve sahnesiyle müziğin toplumsal boyutlarına odaklanıyor. Geçicilik ve kalıcılık konusunu da sorunsallaştırdığı

çalışmasında, Türkiyeli ve Suriyeli müzisyenler arasında müzik aracılığıyla kurulan iletişimin imkan ve kısıtlarına dair ipuçları sunuyor. Yazarın kendi kişisel deneyiminden de beslenen bu çalışma etnografik özellikleriyle göç çalışmalarına değerli bir katkı sunuyor.

Selin Altunkaynak makalesinde toplumsal cinsiyet kavramını esas alarak yerlilik/göçmenlik, ev sahipliği/misafirlik gibi ikilikleri tartışıyor. Georg Simmel'in yabancı kavramıyla, Elias ve Scotson'ın yerleşikler ve dışarıdakiler (*established and outsiders*) kavramlaştırmalarını kullanarak, Hatay ve Gaziantep'te Suriyeli ve Türkiyeli kadınlar arasındaki toplumsal ilişkileri irdeliyor. Hem mülteciler hem de yerli kadınlar için "geçicilik" algısının etkilerini irdelerken sahadan kadınların seslerine yer vererek, kadın çalışmaları ile göç araştırmalarının kesişiminde özel bir alan açıyor. Ayrıca, pek çok başka konuda olduğu gibi göç çalışmalarında da aslan payını kapatan İstanbul dışında bir coğrafyada yürütülmüş bir araştırma olması açısından değerli bir katkı sunuyor.

Hakim araştırma mekanları dışında yürütülen bir diğer çalışma da **Ülkü Güney ve Nahide Konak**'ın, Bolu'da Iraklı ve Suriyeli sığınmacıların yerli nüfus tarafından nasıl algılandıklarını inceledikleri makaledir. Kırk dört derinlemesine görüşmeye dayanan araştırmanın sonucunda, görüşmecilerin ötekileştirmeyi ikili ve hiyerarşik kurgulara referansla inşa ettiklerini, milliyetçilik ve erillik söylemlerinin burada başat rol oynadığını göstermektedirler. Dil temelinde bir ötekileştirmenin daha az gözlenmiş olması ileride etnik kimlik üzerine yapılacak araştırmalar için ilgi çekici bir başlangıç sunmaktadır.

Sophie Kloos siyasetçilerin Suriyeli mültecilere yönelik tutum ve söylemlerine odaklanarak Türk kimliğinin nasıl (yeniden) tanımlandığını inceliyor. Siyasi söylemde öne çıkan din kardeşliği ve misafirperverlik vurgusuyla yeni dönemde milli kimliğin din çevresinde kurulduğunu ve bu anlamda neo-Osmanlıcı bir dönüşüm yaşandığını iddia ediyor. Özellikle erken cumhuriyet dönemi göçmen kabul politikalarıyla bugünü karşılaştırarak zengin ve verimli bir tartışmanın kapılarını açan bu makale, "dışarıdan gelenin kabulü"nde asimilasyonist veya çok-kültürcü politikaların işleyişine dair de ipuçları sunuyor.

Ben de (**Didem Danış**) bu sayıya 2015 yılının ikinci yarısında başladığım ve İstanbul'daki hazır giyim sektöründe göçmen emeğine duyulan ihtiyacı inceleyen bir araştırmanın bazı bulgularını sunduğum bir makaleyle katkıda buldum. Ocak 2016'da kabul edilen ve Suriyeli mültecilere çalışma izni verilmesini düzenleyen yasa öncesi ve sonrası yapılan görüşmelere dayanan makale sektördeki farklı

aktörlerin yabancı çalışanların yasallaşması konusuna yönelik yaklaşımlarını değerlendiriyor. Makale, ağırlıklı olarak ihracata yönelik üretim yapan ve göçmen emeğine dayanan hazır giyim sektörünün işçi hakları mücadelesinde de küresel bir boyuta sahip olduğunu göstermeyi amaçlıyor. Bu anlamda, yabancı işçilerin çalışma koşullarının ve temel haklarının iyileştirilmesi konusunda küresel çalışma örgütlerinin yerel sendikalardan daha etkin olduğunu iddia ediyor.

Suriyeli mültecilerin gelişiyile popülerliği artan göç çalışmaları, ne mutlu ki giderek daha çok araştırmacının ilgisini çeker oldu. 2000'li yıllarda bir elin parmaklarını geçmeyen göç araştırmacılarının sayısındaki ve kalitesindeki artışın Türkiye sosyal bilimleri için çok sevindirici olduğuna şüphe yok. Ancak göç alanı 2013'te Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun kabulüyle hukuki, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün kuruluşuyla kurumsal açıdan gelişirken, aynı dönemde araştırmacılar üzerindeki denetimin artışına yönelik gelişmelere de sahne oldu. Bunun en bariz örneklerinden biri Nisan 2015 tarihinde İçişleri Bakanlığı'nın üniversite rektörlüklerine gönderdiği ve Suriyeliler konusunda yapılacak araştırmalar için bakanlıktan onay alınması gerektiğini ifade eden yazı oldu.

Umut edelim ki, önümüzdeki dönem akademik araştırmaların özgürce yapılabildiği, düşüncenin serbestçe ifade edilebildiği bir dönem olsun. Zira toplumu tüm boyutlarıyla anlayabilmek için sosyal bilimcilerin elinde eleştirel ve analitik düşünceden daha değerli başka bir araç yok.

Didem Danış
Öğretim üyesi
Galatasaray Üniversitesi
Sosyoloji Bölümü
ddanis@gsu.edu.tr

KAYNAKÇA

Abadan-Unat, Nermin. *Bitmeyen göç: konuk işçilikten ulus-ötesi yurttaşlığa*. Vol. 1. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2002.

Bauman, Zygmunt. *Wasted lives: Modernity and its outcasts*. John Wiley & Sons, 2013.

Danış, Didem. "Türk Göç Politikasında Yeni Bir Devir: Bir dış politika enstrümanı olarak Suriyeli mülteciler" *Saha*, No.2: 6-12. 2016.

İçduygu, Ahmet, Sema Erder, and Ömer Faruk Gençkaya. "Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-devlet Oluşumundan Ulus-ötesi Dönüşümlere." *MiReKoç Proje Raporları 1* (2009): 235.

Tekeli, İlhan. *Göç ve ötesi*. Vol. 3. Tarih Vakfı, 2008.